

EDITH HAMILTON

Mitologya

(MYTHOLOGY)

Türkçesi:
ÜLKÜ TAMER

VARLIK

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

YUNAN MİTOLOGYASI.....	5
MİTOLOGYA YAZARLARI.....	8

Birinci Bölüm:

TANRILAR, YARATILIŞ, İLK KAHRAMANLAR

1. TANRILAR.....	11
Titanlar ve On İki Büyük Olymposlular, Zeus, Hera, Poseidon, Hades, Pallas Athena, Phoibos Apollon, Artemis, Aphrodite, Hermes, Ares, Hephaistos, Hestia, Olympos'un Daha Önemsiz Tanrıları, Suların Tanrıları, Yeraltı, Yeryüzünün Daha Önemsiz Tanrıları, Roma Tanrıları.	
2. İKİ BÜYÜK YERYÜZÜ TANRISI.....	29
Demeter, Dionysos.	
3. DÜNYANIN VE İNSANIN YARATILIŞI.....	42
4. İLK KAHRAMANLAR.....	53
Prometheus ile Io, Europa, Kyklop Polyphemos, Çiçek Öyküleri; Nar-kissos, Hyakinthos, Adonis.	

İkinci Bölüm:

AŞK VE SERÜVEN ÖYKÜLERİ

5. EROS İLE PSYKHE.....	64
6. SEKİZ AŞK ÖYKÜSÜ.....	70
Pyramus ile Thisbe, Orpheus ile Eurydike, Keyks ile Halkyone, Pygma-lion ile Galateia, Baukis ile Philemon, Endymion, Daphne, Alpheios ile Arethusa.	
7. ALTIN POST'UN ARANIŞI.....	82
8. DÖRT BÜYÜK SERÜVEN.....	94
Phaeton, Pegasos ile Bellerophon, Otos ile Ephialtes, Daidalos.	

Üçüncü Bölüm:

TROIA SAVAŞINDAN ÖNCEKİ BÜYÜK KAHRAMANLAR

9. PERSEUS.....	101
10. THESEUS.....	107
11. HERAKLES.....	117
12. ATALANTE.....	130

Dördüncü Bölüm:
TROIA SAVAŞI KAHRAMANLARI

13. TROIA SAVAŞI.....	135
Giriş, Paris'in Yargısı, Troia Savaşı	
14. TROIA'NIN DÜŞMESİ.....	148
15. ODYSSEUS'UN SERÜVENLERİ.....	156
16. AINEIAS'IN SERÜVENLERİ.....	166
Troia'dan İtalya'ya, Yeraltına İniş, İtalya'daki Savaş.	

Beşinci Bölüm:
MİTOLOGYANIN BÜYÜK AİLELERİ

17. ATREUS SOYU.....	175
Tantalos ile Niobe, Agamemnon ile Çocukları, Iphigeneia Taurisliiler Arasında.	
18. THEBAI SOYU.....	191
Kadmos ile Çocukları, Oidipus, Antigone, Thebai'ye Karşı Yediler.	
19. ATHENAI SOYU.....	202
Kekrops, Prokne ile Philomele, Prokris ile Kephelos, Oreithyia ile Bo-reas, Kreuso ile İon.	

Altıncı Bölüm:
PEK ÖNEMLİ OLMAYAN ÖYKÜLER

20. MİDAS VE ÖTEKİLER.....	211
Asklepios, Danaidler, Glaukos ile Skylla, Eryskhton, Pomona ile Ver-tumnus.	
21. KISA ÖYKÜLER.....	220
Amaltheia, Amazonlar, Aymone, Antiope, Arakhne, Arion, Aristaios, Aurora ile Tithonos, Biton ile Kleobis, Dryope, Epimenides, Erikhtho-nios, Hero ile Leandros, Hyadlar, Ibykos ile Leylekler, Kallisto, Khi-ron, Leto, Linos, Marpessa, Marsyas, Melampus, Merope, Mrymidon-lar, Nisos ile Skylla, Orion, Pleiadlar, Rhoikos, Salmonus, Sisyphe, Ty-ro.	

Ek: ŞEMALAR

ÖNEMLİ TANRILAR.....	233
PROMETHEUS'UN SOYU.....	234
PERSEUS İLE HERAKLES'İN ATALARI.....	235
TROIALI HELENA'NIN AİLESİ.....	236
THEBAI VE ATREUS SOYLARI.....	237
ATHENAI SOYU.....	238
DİZİN.....	239

GİRİŞ

Bazı kişilere göre, Yunan ve Roma mitolojyası, bize insan soyunun yüzyıllar önce neler düşünmüş, neler duymuş olduğunu gösterir. Böylece, doğayla ilişkilerini son derece azaltan uygar insandan çıkararak doğayla kucak kucağa yaşayan insana varabiliriz. Mitolojiyle ilgilenişimizin asıl sebebi de budur belki: Dünya gençtir; insanlar doğanın ortasında, toprağa bağlıdırlar; günlerini ağaçların, denizlerin, tepelerin, çiçeklerin arasında geçirirler. Gerçekle gerçekdışı pek ayrılmamıştır daha; korularda dolaşan delikanlılar, ağaçlar arasında ansızın bir nymphe'ye rastlarlar, duru bir kaynağa eğilen genç kızlar sulara bir naiad'ın yüzünü görürler.

Bu yaşayışın özlemi, mitologyadan söz açan birçok yazarın, özellikle şairlerin, yüreğinde yatmıştır.

Bak, nasıl yükseliyor Proteus denizden;

Dinle, yaşlı Triton borusunu çalıyor.

Ama ilkel insanın durumuna şöyle bir göz atınca, bu "duygululuk balonu" hemen söner. İster şimdi Yeni Gine'de yaşamakta olsun, isterse yüzyıllar önce yaşamış olsun, ilkel insan, korularda dolaşırken nymphe'lere, naiad'lara değil, korku'ya rastlamış, mutluluk, sevinç değil, ürküntü duymuştur. O korku'dan kurtulmak için de büyü yapmış, soydaşlarının kanını akıtmıştır çoğu kere.

YUNAN MİTOLOGYASI

Yunanlıların da kökleri bu karanlık dünyadaydı bir zamanlar;

ama mitologyada o yabani yaşamının izi pek görülmez. Bugün elimizde bulunan öykülerin ilk ne zaman anlatıldıkları bilinmiyor. Bilinen bir şey var: O öyküler dilden dile dolaşmaya başladığında, Yunanlılar ilkel çağı çoktan geride bırakmışlardı.

Yunanlılardan günümüze gelen en eski belge, Homeros'un *İliada*'sıdır. Buna dayanarak, Yunan mitologyasının İsa'dan bin yıl kadar önce Homeros'la başladığını söyleyebiliriz. Homeros'un belli başlı özelliklerinden biri, sağlam, akıcı, zengin bir dil kullanmasıdır. Bu, kendinden önce gelmiş olan Yunanlıların, düşüncelerini rahatça anlatabilmek için oturmuş bir dil yarattıklarını gösterir: Büyük bir uygarlık belirtisi.

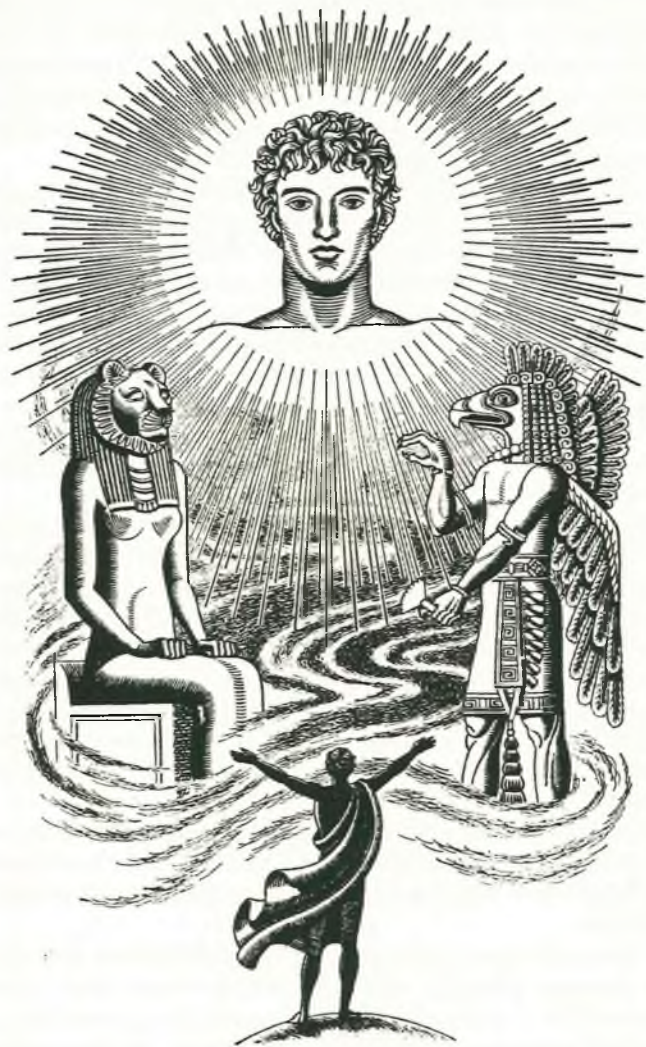
Yunanlılarla birlikte, insanoğlu evrenin en önemli varlığı oluvermiştir. Daha önce insanoğluna pek aldırman yoktu. Yunanlının yarattığı tanrılar bile insan biçimindedir. Mısırlı, hayal gücünün neler yaratabileceğini göstermek istermişçesine, tanrısını kedi başlı bir kadın olarak düşünmüş, taşlardan dev gibi yaratıklar çıkarmıştı ortaya. Söz gelişi, cansız, kocaman bir sfenkse tapmıştı. Mezopotamya'nın tanrılarının da insanla ilgisi yoktu: Kuş başlı adamlar, boğa başlı aslanlar. Bir başka deyimle, yaratıcının yalnız kendi kafasında bulunan gerçekdışı varlıklar.

Eski Yunan'dan önce insanlar o tanrılara taparlardı işte. Aradaki büyük değişikliği anlamak için bir Zeus'un, bir Apollon'un heykelini göz önüne getirmek yeter. İnsan biçimindeki ölümsüzler, aslında dünyaya akılcı bir düzen getiriyorlardı.

Saint Paul, görünmeyeni anlayabilmek için görüneye başvurmak gerektiğini söylemişti. Günümüze kalan Yunan eserlerinde, bu düşüncenin somut örneklerini bulabiliriz. Yunanlı, Apollon'un heykelini yapmak isteyince, gözlerini spor oyunlarına katılan atletlere çevirmiş, şiirini kurarken doğrudan doğruya insanla, onun yaşamıyla ilgili görüntüler bulmuştu.

Tanrılar, insana benzeyince gökyüzü de eve benzer tabii. Yunanlılar, Olympos'daki ölümsüzlerin neler yiyip neler içtiklerini, nasıl eğlendiklerini bilirlerdi. Korkmasına korkarlardı onlardan; ama Hera, kocası Zeus'u başkasıyla sevişirken suç üstünde bir yakaladığını, gülmekten katırlardı. Tanrılarla insanlar arasında bir içtenlik sürüp giderdi.

Yunan mitologyasının yarattığı "mucize" budur: insancıl bir dünya; her şeyi bilen, her şeyin üstündeki o Bilinmeyen Varlık'ın

saldığı bunalıcı korkunun silinişi...

Saçma gibi duran bütün olaylar, bütün kişiler incelenirse görülecektir: Canavarlarla savaşan Herakles, Thebai'lidir. Aphrodite'nin doğduğu kıyı, Kythera adasının hemen karşısındadır. Kanatlı at Pegasos, akşamları Korinthos'daki bir ahıra çekilir. Varlıkların gerisindeki bu ayrıntılar, onlara canlılık vermektedir. Çocukça bir şey değildir bu. Alâaddin'in isteklerini yerine getirdikten sonra cinin ne-reye gittiğini bilen var mı hani?

Mitologyada büyü'nün yeri yoktur. Yunanlılardan hem önce, hem sonra büyük önem taşımış olan yaşlı, çirkin büyücülere rastlanmaz. Yalnız iki büyücü vardır: Kirke ile Medeia. Onlar da gençtirler, güzeldirler. Babil'den beri süregelen astroloji, yerini astronomiye bırakmıştır; yıldızlar, insanları etkilemez. Tanrılarla yakınlık kur-an rahiplerden korkulmaz mitologyada. Odysseus, canlarını bağışlaması için önünde diz çöken bir rahiple bir şairden din adamını öldürtür, sanatçıyı kurtarır. *Odyseia*'da ölümlerden de çekinilmez.

Ara sıra Zeus, yıldırımını fırlatır fırlatmasına; ama böylesine olaylar pek azdır. İlk Yunan mitologyacıları, bir korku dünyasını bir güzellik dünyasına başarıyla çevirmişlerdir.

Bu arada, karanlıkta kalan bazı noktaları da belirtmek gerekir. Sevimli, güçlü ölümsüzler/zaman zaman "erkekçe" davranmazlar. Hektor, tanrılardan daha soyludur; Andromakhe, Athena'dan da, Aphrodite'den de üstündür; Hera, çoğu kere, aşağılık bir kadın olarak gösterilir. İnsana benzemeyen tanrılar da vardır Eski Yunan'da. Yarı keçi-yarı insan Satyr'leri, yarı at-yarı insan Kentaur'ları ne yapmalı? Hera'ya sık sık "inek yüzlü" denir; sanki Zeus'un karısı aslında inehtir de, sonradan tanrıça olmuştur. İnsanların kurban edilmesine de raslanır. Ya canavarlar? O korkunç Gorgon'lar, Hydra'lar, Khimaira'lar?

Mitologyanın ünlü kahramanlarından biri olan Herakles, nasıl canavarlarla savaşır hepsini yeryüzünden sildiye, Eski Yunan da insanı avucuna alan insandışı düşüncelerle savaşır hepsini yeryüzünden silmiştir.

Yunan mitologyası daha çok tanrılarla, tanrıçalarla ilgili öykülerden meydana gelmiştir; ama Yunanlıların *Kutsal Kitap*'ı olarak okunmamalıdır. Çağdaş mitologya anlayışına göre, gerçek bir mythos'un dinle doğrudan doğruya hiç ilgisi olamaz, asıl ilgisi doğayla kurulmuştur. İnsanların, hayvanların, ağaçların, çiçeklerin, güneşin,

ayın, yıldızların, fırtınaların, depremlerin nasıl olduğunu anlatır o öyküler. Zeus öfkelenince elindeki yeryüzüne şöyle bir fırlatır, yıldıırım olur. Dağın içine kapatılmış bir canavar kurtulmak için çırpır, deprem olur. İlk bilim belirtileri.

Bir şey açıklamayan öyküler de vardır. Hani uzun kış gecelerinde vakit geçirmek için anlatılan öykülerden Pygmalion ile Galateia'nın, Orpheus ile Eurydike'nin öyküleri, Altın Post'un Aranışı. İlk edebiyat örnekleri.

MİTOLOGYA YAZARLARI

Mitologya kitaplarının çoğu, kaynak olarak Augustus zamanında yaşamış olan Latin şair Ovidius'u alır. Bu bakımdan, kimse onunla boy ölçüşemez; ama bu kitapta pek yararlanmamaya çalıştım ondan. Hesiodos, Pindaros ve tragedya yazarları için birer gerçek olan öyküleri o yalan, saçma olarak ele alır; çoğu kere duyguludur, söylev çeker gibi anlatır. Yunanlılarda o duygululuğa, o söylev havasına pek raslanmaz.

Mitologya ile ilgilenmiş yazarların listesi uzun değildir. Listenin başında *İliada*'sı ve *Odyseia*'sıyla Homeros vardır tabii.

İkinci yazar, İsa'dan önce dokuzuncu ya da sekizinci yüzyılda yaşamış olan yoksul bir çiftçidir. Hesiodos adlı bu çiftçinin şiirlerinden biri, *Theogonia*, bütün bütüne mitologya ile ilgilidir, evrenin, tanrıların nasıl yaratıldıklarını anlatır.

Hesiodos'tan sonraki kaynak, çeşitli tanrılar için yazılmış şiirler olan Hymnos'lardır. Bazı araştırmacılara bakılırsa, sekizinci yüzyıla dördüncü yüzyıl arasında yazılmışlardır. Sayıları otuz üçü bulunmaktadır.

Yunanlıların en büyük şairlerinden Pindaros, altıncı yüzyılın sonlarında yaşamıştır. Şenlikleri, spor oyunlarını anlatan şiirlerinde hep mitologyadan söz açılır.

Üç tragedya yazarının en yaşlısı Aiskhlos, Pindaros'un çağdaşıydı. Sophokles ile Euripides daha gençti. Aiskhylos'un *İnanlılar* adlı oyunu bir yana bırakılırsa, üçünün de bütün eserlerinin konuları mitologyadan alınmıştı.

Bu arada üç kişinin adını da anmak gerekiyor: Beşinci yüzyılın sonlarıyla dördüncü yüzyılın başlarında yaşamış olan komedyacı Aristophanes; Euripides'in çağdaşı, ilk Avrupa tarihçisi Herodotus.

tos; büyük düşünür Eflâton.

İsa'dan önce üçüncü yüzyılda Yunan edebiyatının merkezi İskenderiye olmuştu. Bu yüzden İskenderiyeli şairler diye anılan Theokritos, Bion, Moskhos ve Rodos'lu Apollonios, mitologya ile ilgiler kurmuşlardır.

İsa'dan sonra ikinci yüzyılda yaşamış olan Latin yazar Apuleius ile Yunanlı Lukianos'un mitologya bakımından önemleri büyüktür. Eros ile Psykhe öyküsü yalnız Apuleius'un eserinde anlatılmıştır.

Ne zaman yaşadığı kesin olarak bilinmeyen Yunanlı Apollodoros da, Ovidius gibi, zengin bir kaynaktır. Anlatımının kuruluşu bakımından Ovidius'dan ayrılır.

Bir başka Yunanlı, Pausanias, gezip gördüğü yerlerle ilgili mitologya öykülerini İsa'dan sonra ikinci yüzyılda büyük bir ciddiyetle yazmıştır.

Romalı yazarlar içinde en başta geleni Vergilius'tur. Çağdaşı Ovidius gibi, o da mythos'lara inanmazdı; ama mitologya kahramanlarında insancıl yanlar bulmuş, yazdıklarında onların bu özelliklerini belirtmiştir.

Romalı öteki şairlerin, mitologya açısından ele alınınca, önemli olmadıkları görülür. Onlar için mitologya öyküleri sadece birer gölgedir sanki. Yunan mitologyasını öğrenmek için zaten Romalılara değil, yazdıklarının her kelimesine inanan Yunanlılara başvurmak gerekir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TANRILAR, YARATILIŞ, İLK KAHRAMANLAR

1. TANRILAR

Yunanlılar, evreni tanrıların yarattığına inanmazlardı. Onlara göre evren, tanrıları yaratmıştı. Tanrılardan önce yer ile gök vardı: *Titanlar* onların çocukları, tanrılar da torunlarıydı.

TİTANLAR VE ON İKİ BÜYÜK OLYMPOSLULAR

Yaşlı Tanrılar diye anılan Titanlar, çağlar boyunca evreni ellerinde tutmuşlardı. Son derece güçlü ve iriydiler. Sayıları çoktur, ama mitologyada hepsi de önemli değildir. En önemlileri *KRONOS*'tur (Latince: *SATURNUS*). Oğlu *Zeus*, kendisini tahttan indirinceye kadar öteki Titanları yönetmiştir. Romalılara kalırsa, *Jupiter* (*Zeus*'un Latince adı) tahta çıkınca *Saturnus* İtalya'ya kaçıp oraya Altın Çağ'ı getirmiştir. Bu barış ve mutluluk dönemi de, kendi başta kaldığı süre boyunca sürmüştür.

Adı anılabilecek öteki Titanlar şunlardır: *OKEANOS*, dünyayı kuşattığı ileri sürülen ırmak; karısı *TETHYS*; *HYPERION*, güneşin, ayın, şafağın babası; adı Adalet anlamına gelen *THEMIS*; omuzlarında dünyayı taşıyan *ATLAS* ile insanlığın kurtarıcısı *PROMETHEUS*'un babası *İAPETOS*. *Zeus*'un başa geçmesiyle sürülmeyip kendilerine daha önemsiz yerler verilen Yaşlı Tanrılar bunlardır işte.

Titanların yerini alan tanrıların en güçlüleri On İki Büyük Olymposlulardır. *Olympos*'da yaşadıkları için bu ad verilir kendileri-

ne. Olympos'un ne olduğu kolay kolay anlatılamaz. Bir tepedir Olympos; bazıları onun, Yunarıstan'ın en yüksek dağı, *Tesalya*'daki Olympos olduğunu söylerler. İlk Yunan Őiiri *İliada*'da Zeus öteki tanrılara, "çok yamaçlı Olympos'un en yüce tepesinden" seslenir; bu bölüme göre Olympos'un bir dağ olduğu apaçık ortadadır. Ama biraz ilerde, yine Zeus, isterse yeryüzünü de, denizleri de, Olympos'un tepelerinden birine asabileceğini belirtir; bu bölüme göre ise Olympos'un bir dağ olmadığı apaçık ortadadır. Gök de değildir Olympos. Homeros, Poseidon'un deniz, Hades'in yeraltı, Zeus'un da gökyüzü tanrısı olduğunu söyler. Yine de hep birlikte Olympos'da otururlar.

Olympos'a Mevsimler'in koruduğu, bulutlardan meydana gelmiş, büyük bir kapıdan geçilerek girilirdi. İçeride tanrılar oturur, uyur, ambrosia yiyip nektar içer, Apollon'un lirini dinlerlerdi. Tanrısal bir aile meydana getiriyordu On İki Olymposlular:

- 1) ZEUS (JUPITER), başkan.
- 2) POSEIDON (NEPTUNUS), Zeus'un erkek kardeři.
- 3) HADES, öteki adı PLUTON, Zeus'un erkek kardeři.
- 4) HESTIA (VESTA), Zeus'un kız kardeři.
- 5) HERA (IUNO), Zeus'un karısı.
- 6) ARES (MARS); Zeus ile Hera'nın oğlu.
- 7) HEPHAISTOS (VULCANUS), Hera'nın oğlu, Zeus'un oğlu olduğu da söylenir.

Zeus'un çocukları:

- 8) ATHENA (MINERVA).
- 9) APOLLON.
- 10) APHRODITE (VENUS).
- 11) HERMES (MERCURIUS).
- 12) ARTEMIS (DIANA).

ZEUS (JUPITER)

Zeus ile kardeşleri, evreni paylaşmak için kura çektiler. Deniz Poseidon'a, yeraltı Hades'e düştü. Zeus da böylece başkan, Gök'ün Hükümdarı, Yađmur-tanrısı, korkunç Őimřeđi fırlatan Bulut-toplayıcısı oldu. Gücü, bütün öteki tanrıların güçlerinin toplamından da büyüktü. *İliada*'da ailesine şöyle der: "Herkesten güçlü-

yüm ben. Altın bir halat bağlayın gökyüzüne; tanrılar, tanrıçalar, hepimiz ucundan tutun. Zeus'u çekemezsiniz. Ama ben, istersem çekerim. Olympos'un tepelerinden birine bağlarım halatı, her şeyi, yeri de, denizi de asarım."

Ama her şeyi bilmezdi Zeus, aynı anda her yerde birden bulunamazdı. Ona karşı koyanlar, onu aldatanlar çıkmıştır. İliada'da Poseidon da, Hera da onu kandırır. Bazen Kader'in, kendisinden üstün olduğu söylenir.

Durmadan âşık olur Zeus, kadınların peşinde koşar; bunu Hera'dan saklamak için de bütün ustalığını kullanır, yalanlar kıvrır. Bu durum şöyle açıklanmıştır: Bazı şehirlerin inandığı, bağlandığı tanrıların yerini Zeus almış, zamanla ilk tanrıyla birleşerek bir tek varlık olmuştu. İlk tanrının karısı da, ondan sonra Zeus'un karısı diye bilinmişti artık. Yunanlıların bu sonsuz aşk serüvenlerinden pek hoşlanmadığı ileri sürülebilir.

Zeus; aşk, kadın yüzünden ululuğunu kaybetmemiştir. İliada'da Agamemnon şöyle der: "En büyük, en yüce, fırtına bulutlarının tanrısı Zeus, göklerde yaşayan." Troia'da Yunan Ordusuna, "Zeus Baba'nın, sözlerinden dönen yabancılara hiç yardım etmediği" söylenir. Zeus hakkında iki karşıt yargı, uzun süre yan yana sürüp gitmiştir.

Karşı konmaz bir kalkanı vardı Zeus'un. Kuşu kartal, ağacı meşeydi. Tapınağı, meşe ağaçlarının arasında, Dodona'daydı. Bakıcılar meşe yapraklarının hışırtılarını yorumlayarak onun dileğini anlamaya çalışırlardı.

HERA (IUNO)

Hera, Zeus'un karısı ve kız kardeşiydi; Okeanos ile Tethys tarafından büyütülmüştü. Şairlerin pek ilgisini çekmemiş bir tanrıça olan Hera, ilk şiirlerden birinde şöyle anlatılır:

Altın-tahtlı Hera, ölümsüzler kraliçesi,
Güzellikte en üstünleri, yüce tanrıça,
Ulu Olympos'dakilerin hepsi sayarlar seni
Gökler tanrısı Zeus kadar bağlıdır lar sana.

Bu yüce tanrıça Zeus'un aşk serüvenlerine adları karışan kadınları cezalandırmakla ün salmıştır. Suçlu olup olmadıklarına, Ze-